

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ПІДПРИЄМСТВА

Топалов С.А., к.е.н., доцент, Топалова Д.Ю., аспірант

*Запорізька державна інженерна академія
Україна, 69031, м. Запоріжжя, вул. Дослідна станція, б. 82, кв. 10*

topalovu@mail.ru

У роботі розглянуто актуальні питання оцінки результативності розвитку соціальної сфери підприємства, а також види оцінки ефективності вкладень у соціальну сферу. Зазначені рівні чутливості соціального захисту працівників підприємства, які мають більший потенціал розвитку. Систематизовані розрахунки основних показників ефективності соціальних програм, які необхідно встановити, міру впливу соціальних чинників на продуктивність праці, що забезпечують зростання прибутковості компанії і якості продукції. Дається оцінка впливу соціальної політики та заходів соціальної сфери, яка використовується у вигляді моделі, що відображає взаємозв'язок результативності праці та соціальних перетворень, заходів із розвитку соціальної сфери та захищеності працівників промислових підприємств. Запропоновано дворівневу модель взаємозв'язку підвищення рівня соціальної захищеності та результативності праці працівників, яка може бути розширена деталізацією персоналу за категоріями, що відображають вигляд результативності праці, за рахунок розгляду структури персоналу на підприємствах і при конкретизації показників вимірності результативності праці. Запропонована модель результативності та соціальної активності розвитку соціальної сфери підприємства для того, щоб оцінити найбільш ефективне використання вкладень у соціальну сферу розвитку підприємства, на нашу думку, має своє призначення і метод рейтингової оцінки. В основі цієї оцінки економічної ефективності соціальних напрямків діяльності підприємств – багатомірний порівняльний аналіз, заснований на методі евклідових відстаней, що дозволяє враховувати не тільки абсолютні величини показників кожного підприємства, але і ступінь їхньої близькості до показників підприємства-еталону.

Ключові слова: соціальна сфера, підприємство, інвестиції, регресійний аналіз, ефективність.

Топалов С.А., Топалова Д.Ю. ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ ПРЕДПРИЯТИЯ / *Запорожская государственная инженерная академия, Украина*

В работе рассмотрены актуальные вопросы оценки результативности развития социальной сферы предприятия, а также виды оценки эффективности вложений в социальную сферу. Отмечены уровни чувствительности социальной защиты работников предприятия, которые имеют больший потенциал развития. Систематизированы расчеты основных показателей эффективности социальных программ, которые необходимо установить, меру влияния социальных факторов на производительность труда, которые обеспечивают рост прибыльности компании и качества продукции. Дана оценка влияния социальной политики и мероприятий социальной сферы, которая используется в виде модели, отображающей взаимосвязь результативности труда и социальных превращений, мероприятий из развития социальной сферы и защищенности работников промышленных предприятий. Предложена двухуровневая модель взаимосвязи повышения уровня социальной защищенности и результативности труда работников, которая может быть расширена детализацией персонала по категориям, которые отображают вид результативности труда, за счет рассмотрения структуры персонала на предприятиях и при конкретизации показателей измеримости результативности труда. Предложена модель результативности и социальной активности развития социальной сферы предприятия для того, чтобы оценить наиболее эффективное использование вложений в социальную сферу развития предприятия, по нашему мнению, имеет свое назначение и метод рейтинговой оценки. В основе этой оценки экономической эффективности социальных направлений деятельности предприятий лежит многомерный сравнительный анализ, основанный на методе евклидовых расстояний, что позволяет учитывать не только абсолютные величины показателей каждого предприятия, но и степень их близости к показателям предприятия-эталону.

Ключевые слова: социальная сфера, предприятие, инвестиции, регрессионный анализ, эффективность.

Topalov S.A., Topalova D.Yu. ASSESSMENT OF PRODUCTIVITY OF DEVELOPMENT OF THE SOCIAL SPHERE OF THE ENTERPRISE / *Zaporizhia State Engineering Academy, Ukraine*

In work topical issues of an assessment of productivity of development of the social sphere of the enterprise are considered. The considered types of an assessment of efficiency of investments to the social sphere. Levels of sensitivity of social protection of employees of the enterprise which have the bigger potential of development are noted. The systematized calculations of the main indicators of efficiency of social programs which need to be established a measure of influence of social factors on productivity works which provide growth of profitability of the company and quality of production. This assessment of influence of social policy and actions of the social

sphere which is used in the form of model which displays interrelation of productivity of work and social transformations, actions from development of the social sphere and security of employees of the industrial enterprises. The two-level model of interrelation of increase of level of social security and productivity of work of workers which can be expanded personnel specification behind categories which display a type of productivity of work, due to consideration of structure of the personnel at the enterprises and at a specification of indicators of measurability of productivity of work is offered. The offered model of productivity and social activity of development of the social sphere of the enterprise to estimate the most effective use of investments at the social sphere of development of the enterprise for our opinion, has the appointment and a method of a rating assessment. At the heart of this assessment of economic efficiency of social activities of the enterprises the multidimensional comparative analysis based on a method Euclidean distances that allows considering not only absolute values of indicators of each enterprise, but also degree of their proximity to enterprise indicators - to a standard is.

Key words: social sphere, enterprise, investments, regression analysis, efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Трансформація економічної системи зробила актуальним питання про співвідношення економічного та соціального розвитку підприємства та шляхи вирішення соціальних проблем. Наразі стає очевидним, що діяльність сучасних підприємств взаємопов'язана і взаємозалежна зі складною мережею соціальних відносин. Це пов'язано з тим, що економічні проблеми, з якими зіткнулися підприємства України, спричинили серйозні соціальні наслідки: соціальну незахищеність всіх категорій населення, низький рівень доходів, безробіття, кризовий стан соціальної інфраструктури. Довгостроковий комерційний успіх підприємства можливий тільки в умовах соціальної стабільності, тому ключовим фактором успіху в цій ситуації є побудова ефективної соціальної політики підприємства й ефективного використання в цьому процесі людського фактора. У цьому контексті при з'ясуванні економічних проблем, стану і перспектив соціальної політики на підприємствах особливого значення набуває людський фактор. Ці питання, хоча і привертають увагу багатьох економістів, до цих пір не мають чіткої теоретичної бази і застосування на практиці.

В основі вказаних процесів перебувають соціальні проблеми, що існують у сьогоденному суспільстві. Неадаптованість значної частини населення до ринкових умов, неможливість забезпечення оплати праці, відповідно до її кількості та якості, а також її недостатній рівень для забезпечення потреб самого працюючого та залежних від нього членів сім'ї, відсутність диференційованого підходу до оцінки вкладеної сукупної праці при визначенні рівня пенсійного забезпечення, розвал державних систем охорони здоров'я та освіти – усе це проблеми останнього десятиріччя, сьогодення та найближчого майбутнього країни, оскільки на сьогодні держава не має достатніх ресурсів для їхнього вирішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Особлива роль у подоланні економічного зростання України, її регіонів і окремих підприємств відводиться соціальній сфері. Тому соціальна політика держави займає центральне місце в комплексі заходів, що проводяться в грошово-кредитній, фінансовій, зовнішньоекономічних сферах. Питаннями щодо правового забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства займалися О. О. Гайдулін [1], В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко. Дослідження проблем глобалізації соціальної політики розвитку соціальної сфери знайшло відображення в працях Б. Дікона [2], М. Халса, а М. І. Долішній [3], І. В. Лукінова [4], О. Л. Іванова [5], Г. В. Савицька [6] розглядають питання соціальної політики на рівні держави та регіону. Разом із цим, невирішеним залишається питання щодо оцінки ефективності вкладень у соціальний розвиток підприємств.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження полягає у вирішенні проблеми методологічного підходу до оцінки результативності вкладень у соціальний розвиток підприємств, оцінці впливу соціальної політики та заходів соціальної сфери, розробці моделі соціальної активності для ефективного прогнозування вкладень у соціальну сферу.

НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Одним з основних завдань соціальної політики підприємства є підвищення рівня самовіддачі працівників, зацікавленості роботою, бажання працювати і розвиватися. Головним чином це залежить від взаємозв'язку рівня соціального заохочення, кількості та якості вкладеної праці. Те, що працівники підприємств недостатньо відчують взаємозв'язок своїх зусиль з винагородою і визнанням з боку керівництва, знижує задоволеність працею і послабляє оцінку соціальної захищеності.

Ефективність розвитку підприємств певною мірою залежить від ефективності функціонування об'єктів соціальної сфери, яка, у свою чергу, поділяється на комерційну, оцінювану співвідношенням витрат і доходів від діяльності, системну, тобто сумарну складову ефективності складного об'єкта та неекономічну (не вимірювану у вартісному вираженні) складову соціальної діяльності, що полягає в кількості наданих послуг поліклінік, використання ліжок-місць у лікарні, кількості безкоштовних путівок, оздоровлення у таборах дітей працівників і тому подібне.

Найважливішим проявом ефективності розвитку соціальної сфери компанії в умовах сучасного розвитку ринку праці є саме системна складова ефективності, що має позитивний синергетичний ефект.

Промислові підприємства через свою специфічну особливість, як правило, мають значну кількість робочих місць з важкими і шкідливими умовами праці. Неприятливі робочі місця - це джерело професійних захворювань, травматизму, хвороб і психологічного дискомфорту. Для перетворення їх у робочі місця з нормальними умовами потрібні значні витрати, а в певних випадках їх не можна переоснастити через відсутність відповідних нових технологій роботи. Соціальна сфера, певною мірою компенсуючи погіршення здоров'я, створює умови для відновлення працездатності (сфера медичного обслуговування і оздоровлення працівників), підвищення настрою (сфера культури і спорту), формування упевненості в турботі про працівника та членів його сім'ї (соціальні гарантії). Надання соціальних гарантій вважається ефективнішим за просте підвищення заробітної плати, оскільки є вибірковыми персональними витратами [1].

Основою розрахунків економічної ефективності вкладень у соціальну сферу є відповідні нормативні документи, методики оцінки ефективності. Існує три види оцінки ефективності вкладень у соціальну сферу:

- комерційна (фінансова), така, що враховує фінансові наслідки реалізації проекту для його безпосередніх учасників;
- бюджетна, така, що відображає фінансові наслідки здійснення проекту для бюджету (федерального, регіонального або місцевого);
- народногосподарська економічна ефективність, що враховує витрати і результати, що виходять за межі прямих фінансових інтересів учасників інвестиційного проекту і допускають вартісний вимір.

Ефективність розширення соціальної сфери виявляється в можливості досягнення позитивних, а також уникнення негативних з соціальної точки зору змін у виробництві. До позитивних результатів можна віднести:

- забезпечення для персоналу належного життєвого рівня (сприятливі умови праці, хороший рівень заробітної плати, необхідні соціальні послуги);
- реалізацію і розвиток індивідуальних здібностей працівників;
- певну міру свободи і самостійності (можливість приймати рішення, визначати методику виконання завдань, графік і інтенсивність роботи тощо);

- сприятливий соціально-психологічний клімат (можливість для комунікації, інформованість, відносна безконфліктність стосунків з керівництвом і колегами тощо).

Негативними моментами, яких можна уникнути, вважаються зниження здоров'я персоналу через несприятливі умови праці (професійні захворювання, нещасні випадки на виробництві), а також збитки, що завдаються особі (інтелектуальні та фізичні перевантаження й недовантаження, стресові ситуації тощо).

Позитивні соціальні наслідки вкладень у соціальну сферу промислових підприємств можуть формуватися (і повинні оцінюватися) і за межами компанії (формування сприятливого іміджу корпорації, створення нових робочих місць і забезпечення стабільної зайнятості в регіоні, забезпечення безпеки продукції для користувачів і природи та ін.) [2].

Слід звернути увагу на принциповий взаємозв'язок економічної і соціальної ефективності інвестування в соціальну сферу. Загальновідомо, що соціальну захищеність працівників за допомогою належних заохочень можна створити лише тоді, коли робота підприємства в цілому є стабільною та високоприбутковою. З іншого боку, економічної ефективності можна досягти тільки в тому випадку, коли співробітники нададуть у розпорядження компанії свою робочу силу, що вони зазвичай готові зробити тільки за наявності певного рівня соціальної ефективності.

Соціальні результати в ряді випадків піддаються вартісній оцінці. Наприклад, це збільшення випуску та підвищення якості продукції за рахунок повнішої реалізації трудового потенціалу персоналу, зменшення збитку від скорочення кадрів унаслідок зростання задоволеності працею, скорочення потреби в соціальних пільгах і компенсаціях для нейтралізації або послаблення несприятливих умов праці й так далі. Вартісна оцінка може включатися до складу загальних результатів у рамках визначення економічної ефективності вкладень у соціальну сферу.

Для розрахунку основних показників ефективності соціальних програм необхідно встановити міру впливу соціальних чинників на продуктивність праці, що забезпечує зростання прибутковості компанії і якості продукції [3]. Для дослідження цього впливу виділяються категорії працівників, що володіють різною чутливістю до міри соціального захисту:

- «сприйнятливі», гіперактивні працівники, соціальна мотивація яких вища за очікувану. Вони зацікавлені в підвищенні економічної ефективності роботи та покращенні соціальної політики компанії;
- працівники з «пропорційним відгуком», тобто готові підвищувати продуктивність праці пропорційно зростанню соціального захисту;
- «нечутливі» працівники, тобто нічим не зацікавлені. Для таких працівників нарощування соціальної захищеності не розглядається як мотиваційна основа інтенсивнішої праці.

Зусилля різних категорій працівників галузі диференційовано відбиваються на результативності праці. Так, для працівників промислових підприємств це прямий зв'язок з рівнем доходу компанії; для працівників підсобно-допоміжної діяльності – опосередкована; для управлінського персоналу вона виражається в прирості прибутку компанії [2].

Для оцінки впливу соціальної політики та заходів соціальної сфери можна використовувати модель, що відображає взаємозв'язок результативності праці та соціальних перетворень, заходів із розвитку соціальної сфери та захищеності працівників промислових підприємств. Для побудови моделі результативність працівників основної діяльності позначимо P_1 , підсобно-допоміжної – P_2 , результативність управлінських працівників – P_3 (рис. 1).

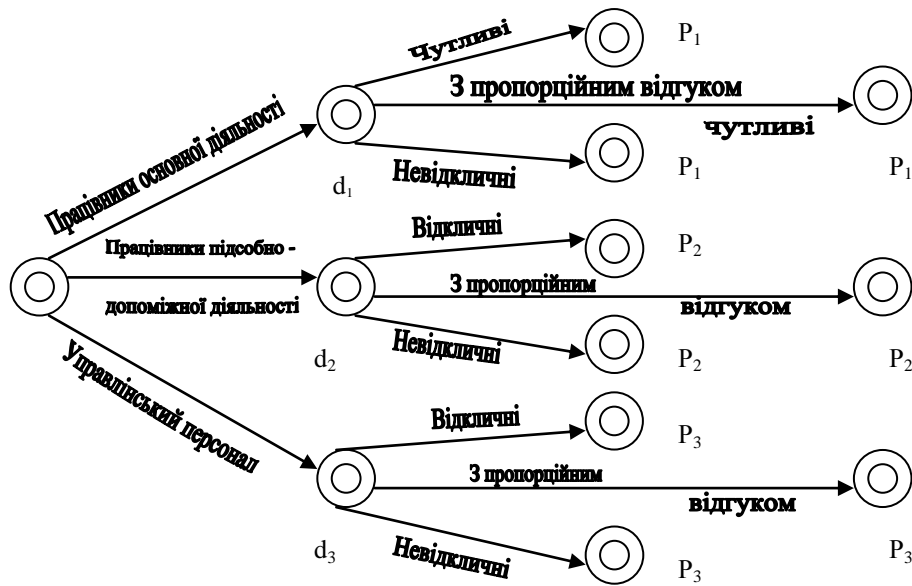

Рис. 1. Економічна модель оцінки результативності розвитку соціальної сфери

Аналітично зміну результативності при підвищенні рівня соціального захисту можна представити таким чином:

$$D\Pi_1 = Sdi \rightarrow Spij(A\ kij / 100), \quad (1)$$

де Sdi – частка працівників промислових підприємств певної категорії з точки зору вимірності та вигляду результативності праці (компанії, що впливають на доходи прямо, опосередковано або керівники бізнес-процесами);

$Spij$ – вихідне вираження результативності праці персоналу певної категорії, що володіють різною чутливістю до рівня соціального захисту;

A – міра підвищення соціального захисту в результаті новацій/трансформацій соціальної сфери, %;

kij – коефіцієнт, що відображає чутливість співробітників до нарощування міри соціального захисту.

Дворівнева модель взаємозв'язку підвищення рівня соціальної захищеності та результативності праці працівників може бути розширена деталізацією персоналу за категоріями, що відображають вигляд результативності праці, за рахунок розгляду структури персоналу на підприємствах і при конкретизації показників вимірності результативності праці. Загальний вигляд моделі при цьому не міняється.

Третій рівень моделі може відображати конкретні сфери соціальної діяльності та рівень задоволеності його працівника. У цьому випадку модель набуває загального вигляду і може бути описана таким чином:

$$D\Pi_2 = Sdi \rightarrow Spij \rightarrow Sbjn(An\ kijn / 100), \quad (2)$$

де $Sbjn$ – значущість конкретної соціальної сфери для працівника.

Для визначення коефіцієнтів «чутливості» і встановлення частки працівників, що мають різну чутливість до рівня соціального захисту, на машинобудівних підприємствах було проведено соціологічне дослідження, яке включало такі аспекти:

- рівень оплати праці;
- потреба в поліпшенні житла;
- зацікавленість у медичному обслуговуванні;
- готовність брати участь у недержавному пенсійному страхуванні;
- забезпеченість путівками в санаторії, профілакторії, на бази відпочинку;

- значущість соціальної сфери в галузі культури і спорту;
- узгодження кількості та якості вкладеної праці з соціальним пакетом послуг.

Наведені вище докази довели перспективність застосування методики комп'ютерного дослідження статистичних закономірностей у завданнях регресійного та дисперсійного аналізу. Дослідження показали можливість побудови простих аналітичних моделей для розподілів статистик, що використовуються при перевірці статистичних гіпотез у регресійному і дисперсійному аналізі. Часто хорошою моделлю для розподілів статистик, використовуваних у регресійному та дисперсійному аналізах виявляється бета-розподіл II роду. Побудовані моделі розподілів статистик враховують помилки відгуку при різних регресійних моделях.

Враховуючи вищенаведене та застосовуючи комп'ютерну програму, сформуємо модель соціальної активності підприємства.

$$S = 0,775X_1 + 0,531X_2 + 0,214X_3 + 0,292X_4 + 0,232X_5 + 0,286X_6 + 0,186X_7, \quad (3)$$

де X_1 – відносний рівень оплати праці, %;

X_2 – участь у прибутках, %;

X_3 – доплата за високий рівень кваліфікації, %;

X_4 – відрахування на утримання шкіл, садків, будинків культури, %;

X_5 – утримання профілакторію, будинків відпочинку, %;

X_6 – відрахування на будівництво житла, %;

X_7 – інші соціальні відрахування, %.

Розроблену модель соціальної активності підприємства можна використовувати як інтегральний показник ефективності вкладень у соціальну сферу.

ВИСНОВОК

Запропонована модель оцінки результативності розвитку соціальної сфери підприємств дасть можливість:

- мобілізувати внутрішні резерви підприємств у більш ефективних інвестиційних проектах;
- формувати науково-обґрунтовані, привабливі бізнес-плани для зовнішніх інвесторів;
- використовувати рейтингову оцінку підприємств у вирішенні соціальних питань;
- прогнозувати ефективність вкладень у соціальну сферу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теоретичні та практичні проблеми правового забезпечення соціально-економічного та політичного розвитку суспільства і держави: монографія / [Опришко В. Ф., Шульженко Ф. П., Гайдунін О. О. та ін.]. — К. : Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, 2006. — 702 с.
2. Дікон Б. Глобальна соціальна політика / Б. Дікон, М. Халс, П. Стабс. — К. : Основи, 1999. — 28 с.
3. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі XX-XXI століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. — К. : Наук. думка, 2006. — 512 с.
4. Лукінов І. В. Економічні трансформації / І. В. Лукінов. — К. : Книга, 1997. — 289 с.
5. Іванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти : курс лекцій / О. Л. Іванова, Ю. Г. Попсуєнко. — К. : КМ Академія, 2003. — 107 с.
6. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. — Минск : Новое знание, 2001. — 686 с.

REFERENCES

1. Oprishko, V.F., Shulzhenko, F.P., Gaiduling O.O. et al. (2006), *Teoretichni ta praktichni problemi pravovogo zabezpechennya sotsialno-ekonomichnogo ta politichnogo rozvitku suspilstva i derzhavi* [Theoretical and practical problems of legal support of social and economic and political development of society and state], monograph, Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine.

2. Dickon, B., Hals, M. and Stabs, P. (1999), *Globalna sotsialna politika* [Global social policy] Bases, Kyiv, Ukraine.
3. Dolyshny, M.I. (2006), *Regionalna politika na rubezhi XX-XXI stolit: novi prioriteti* [Regional policy at a boundary of XX-XXI centuries: new priorities], Sciences thought, Kyiv, Ukraine.
4. Lukinov, I.V. (1997), *Ekonomichni transformatsiyi* [Economic transformations], Book, Kyiv, Ukraine.
5. Ivanova, O.L. and Popsuyenko, Yu.G. (2003), *Sotsialna politika: teoretichni aspekti* [Social policy: theoretical aspects], course of lectures, KM Academy, Kyiv, Ukraine.
6. Savitskaya, G.V. (2001), *Analiz hozyaystvennoy deyatelnosti predpriyatiya* [Analysis of economic activity of the enterprise], Novoe znanie, Minsk, Byelorussia.

УДК 62.009.12 (477.64)

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Шмиголь Н.М., д.е.н., професор, Павлюк Т.С., аспірант

*Запорізький національний університет
Україна, 69000, Запоріжжя, вул. Жуковського, 6б*

Jeppu@bk.ru

У статті досліджено та проаналізовано економічний стан та експортний потенціал машинобудівної галузі Запорізького регіону та експортний потенціал окремих відомих підприємств машинобудівної галузі Запоріжжя. А саме експортний потенціал таких підприємств Запорізького машинобудівного комплексу, як: ПАТ «Запорізький автомобілебудівний завод» (ЗАЗ), ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «Запорізький електроапаратний завод», ПАТ «Запорізький завод надпотужних трансформаторів «Супер», ПАТ «Запорізький завод «Перетворювач», КТ «Запорізький завод високовольтного обладнання». Проаналізовано конкурентоздатність їхньої продукції на закордонних ринках машинобудування та перспективи покращення конкурентоздатності їх продукції та підвищення показників експорту в країні різних частин світу. Також висвітлено основні проблеми та перешкоди на шляху покращення та підвищення експортного потенціалу підприємств машинобудівного комплексу України та Запорізької області зокрема. Зроблено акцент на несприятливих зовнішніх чинниках, що впливають на диверсифікацію експорту Запорізького регіону та машинобудування Запоріжжя. Виділено певні внутрішні проблеми та запропоновано основні методи, шляхи їх подолання. Наведено ряд певних заходів, які б доцільно було провести з метою подолання перешкод на шляху запорізького експорту продукції машинобудування. Також у статті прогнозовано майбутній перспективний розвиток машинобудування підприємств Запорізького регіону, досягнення якого буде можливе завдяки поліпшенню певних фінансових та управлінських умов на кожному окремому підприємстві, що займається машинобудування в Запорізькому краї. Зроблено певні висновки щодо поставлених цілей та задач цієї статті, а також проаналізовано роботи авторів, що займалися цією тематикою та ставили перед собою за мету вирішення подібних проблем машинобудівної галузі України загалом, та Запорізької області зокрема. У статті виділено чинники формування експортного потенціалу підприємств машинобудівної галузі України. Наведено певні напрями машинобудування тих підприємств, продукція яких є конкурентоспроможною на іноземних ринках та формує експортний потенціал країни взагалі, та підприємств машинобудування Запорізької області.

Ключові слова: експортний потенціал, експорт, машинобудівна галузь, Запорізька область, економічний стан, продукція, підприємство, конкурентоздатність.

Шмыголь Н.Н., Павлюк Т.С. ЭКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРІДПРИЯТИЙ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ ЗАПОРОЖСКОГО РЕГИОНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ / *Запорожский национальный университет, Украина*

В статье исследовано и проанализировано экономическое состояние и экспортный потенциал машиностроительной отрасли Запорожского регион, а также экспортный потенциал отдельных известных предприятий машиностроительной отрасли Запорожья. А именно проанализирован экспортный потенциал таких предприятий Запорожского машиностроительного комплекса, как: ПАО